

ISTORIJSKI PODACI O ZAŠTITI MENTALNIH BOLESNIKA I STVARANJE MENTALNO- HIGIJENSKOG POKRETA

- Razvoj Mentalne higijene nužno mora da se (podvede) posmatra kroz razvoj psihijatrije, tj. grane medicine koja se bavi mentalnim bolestima. Odnos prema psihijatrijskom pacijentu mjenjao se kroz vjekove .
- Najranija tumačenja duševne poremećenosti su demonološka (duševne bolesti su posljedica djelovanja demona koji opsjedaju osobu i kontrolišu njen um pa se liječenje sprovodilo kroz egzorcizam (bičevanje, izgladnjivanje i slično).
- U 5 vijeku prije naše ere Hipokrat je duševne bolesti tumačio bolestima tijela odnosno mozga. Hipokrat je smatrao da duševno zdravlje zavisi od osjetljive ravnoteže tjelesnih tečnosti a to su krv, crna žuč, žuta žuč i flegma. Tako npr. velika količina crne žuči dovodi do melanholije. Hipokrat je tvorac medicinskog modela duševnih bolesti.
- Galen je takođe preuzeo Hipokratove stavove.

- U srednjem vijeku za duševno poremećene osobe se govorilo da su opsjednute đavolom ili da su vještice te su zbog takvog stava ove osobe postajale žrtvama surovih progona pa su ih spaljivali na lomači ili doživotno zatvarali u tamnice.
- **1409 godine u Valensiji** osnovana je prva psihijatrijska bolnica na kojoj je stajao natpis da se osniva sa ciljem "Izdvajanja bolesnih u ime sigurnosti drugih". Ovo je govorilo o stavu prema duševnom bolesniku.

- Prvi veliki preokret u stavu prema duševnom bolesniku dogodio se za vrijeme Francuske buržoaske revolucije kada je došlo i do radikalne promjene u pristupu i tretmanu mentalnih poremećaja. **Francuski psihijatar Phillip Pinel (1745-1826)** i njegovi sljedbenici, oslobodili su lanaca i okova psihijatrijske bolesnike ali se praksa izolacije i izopštenosti nastavlja u većini zemalja Evrope i Amerike. Pinel je uvideo da su popodne, kad nema lekara, bolesnici mirniji, jer ih je jedan čuvar oslobađao okova i od tada on se bori za njihovo oslobađanje. Pinel je osim revolucionarnog preobražaja psihijatrijskih ustanova učinio i prvi pokušaj nozografske klasifikacije u psihijatriji.

- **Jean Etienne Dominique Esquirol, (1782-1840), Pinelov đak**, (1838) zalaže se za Zakon o zaštiti duševnih bolesnika i izgradnju prikladnih psihijatrijskih institucija. On je opisao idiotiju kao urođeni defekat a demenciju kao stećeni. Ovo znači da se demencija može liječiti i time dao značajan doprinos u shvatanju mentalnih poremećaja.
- Veliki preokret u tretmanu psihijatrijskih bolesnika dogodio se početkom XX vijeka **kada je 1908 u SAD objavljena knjiga Kliforda Birsa "Razum koji se vraća"**. I on je sam bio lijećeni psihijatrijski pacijent koji je u svojoj knjizi opisao užasno stanje u psihijatrijskim bolnicama. Bavio se takođe zdravstveno – prosvjetnom djelatnošću usmjerenom ka razbijanju predrasuda o neizlećivosti duševnih bolesti i razobličavanju mita o fatalnosti nasljeđa. Radio je i na formiranju dobrovoljnih organizacija za pomoć duševnim bolesnicima, prihvatanju i lećenju novooboljelih i socijalnoj readapataciji onih koji su izašli iz duševnih bolnica.

- U 19. vijeku dolazi do velikih otkrića na planu anatomije, fiziologije i patologije. Ona dovode do uverenja da su i duševne bolesti – bolesti mozga. Sve duševne bolesti su tako neurološke bolesti. Dolazi do spoja neurologije i psihijatrije. Smatralo se da se za svako duševno oboljenje može naći defekt u mozgu.
- Do duševne bolesti dolazi ili nasleđem ili su plod degeneracije.
- U ovom periodu živi i radi **Emil Krapelin (1855-1926)** koji ističe da je *psihijatrijska bolest kolekcija simptoma*. Krapelin je zaslužan za današnji nozološki pristup. Napisao je prvi udžbenik psihijatrije 1883 god. Krapelin je duševne bolesti podijelio na dementia praecox koju je kasnije Eugen Blojler (1857-1939) 1911 nazvao shizofrenija i na manično-depresivnu psihozu.
- **Karl Jaspers** ističe da je endogeno bitno u svim poremećajima psihičkog života.

- Krajem 19 vijeka poznati ***francuski neurolog Žan Šarko u Parizu te Jozef Brojer u Beču*** bavili su se histerijom i hipnozom kojom su liječili histerične simptome. Frojd je dopunio Brojerov katarktički metod (ponovno proživljavanje emocionalne traume) i transformisao novu terapijsku tehniku-slobodnih asocijacija koja je osnova psihoanalitičke tehnike. Ovi autori su postavili temelje modela o psihičkoj uslovljenosti mentalnog poremećaja.

- Početkom XX vijeka pokrenut je jedan novi pristup problemima mentalnog zdravlja. Veliki doprinos tome je dao Adolf Majer koji je teškoće svojih klijenata tumačio ne samo genetikom već cjelokupnom životnom istorijom i okolnostima u kojima se poremećaj manifestovao.
- **Adolf Majer (1866-1950)** poreklom Švajcarac preneo je Blojlerove poglede u SAD. Suština ovoga je dinamičko biološki smer. Približio je neuroze i psihoze i rekao: "Mentalni poremećaji su odgovor na suptilnu i kompleksnu životnu situaciju". Mentalni bolesnik je onaj koji se ne adaptira u socijalnoj grupi. **Malinovski** je dalje proširio ove teze rekavši: "Pošto se kulturne norme razlikuju to se razlikuju i mentalni poremećaji". Različite varijacije su determinisane kulturnom sadržinom svake sredine.

- Ovo su bila izuzetno značajna otkrića za mentalnu higijenu jer su aktivnosti usmjerile ka neophodnoj potrebi preduzimanja akcija za blagovremenu korekciju onih uslova koji nepovoljno utiču na razvoj i mentalno zdravlje ličnosti. Pažnja je znači usmjerena na prevenciju, zaštitu, očuvanje i unapređenje mentalnog zdravlja.

- Ovaj preokret je bio osnova za formiranje jedne nove naučne discipline pod nazivom **MENTALNA HIGIJENA**.
 - U početku se pokret nije bavio toliko teorijom koliko su preduzimate aktivnosti za izmjenu postojeće prakse i pristupa mentalnim bolesnicima .
- 1908 osniva se Društvo za mentalnu higijenu u Konetikatu, SAD.***
- 1909 osniva se Nacionalni komitet SAD za mentalnu higijenu***
- 1919 godine počinje da izlazi časopis "Mentalna higijena".*** Pokret se proširio i na sve Evropske zemlje.
- Na inicijativu Američkog Nacionalnog komiteta za mentalno zdravlje 1922 godine počinje kampanja za osnivanjem klinika za psihološku pomoć deci u kojima ekipe psihijatara, psihologa i socijalnih radnika sistematskim radom sa decom pokušavaju da otklone asocijalne i nepoželjne oblike ponašanja .Pokret se proširio i van SAD.

- Do II svjetskog rata održana su dva Internacionalna kongresa mentalne higijene.
- Poslije II svjetskog rata traume i posljedice rata i promjenjeni odnosi u svim sferama ličnog i socijalnog funkcionisanja zahtjevali su jedan novi ne samo medicinski već i mentalno higijenski pristup. To je zahtjevalo jačanje mentalno higijenskog pokreta i razvoja opšte humanističke orijentacije i veće institucionalne saradnje u okviru Evrope i van nje.
- **1948 godine se osniva Svjetska federacija za mentalno zdravlje** što je i dovelo do formiranja mentalno higijenskih dispanzera u svim većim regionima i gradovima Evrope koji su se bavili epidemiologijom duševnih poremećaja kod stanovništva određene teritorije a i vodili su brigu o duševnim bolesnicima i radili na sanaciji i na prevenciji duševnih bolesti i poremećaja.

- Kod nas su se tek ***u periodu od 1951*** stvorili uslovi za napredak u oblasti mentalne higijene. U to vrijeme učinjeni su značajni pomaci i u pokušaju humanizacije međuljudskih odnosa. U skladu sa savremenom orijentacijom, u Beogradu se formira jedna od prvih institucija za brigu o mentalnom zdravlju mladih u Evropi pod nazivom "Medicinsko – pedagoško savjetovanište". U ovom savjetovaništu organizuje se prvi oblik multidisciplinarnog timskog rada .
- 1963 godine se osniva ***Zavod za mentalno zdravlje*** sada ***Institut***. Zavod je centralna i stručna naučna institucija i uticao je na reorganizaciju psihijatrijske službe. U vremenu od 1964 godine do 1970 godine razvijaju se dispanzeri, dnevne bolnice ,otvorena psihijatrijska oboljenja, kao i klubovi bivših bolesnika najprije u Beogradu a kasnije i u drugim većim centrima.

- U pogledu metodologije razvijaju se različiti oblici individualne i grupne terapije, terapijske zajednice , okupaciona i rekreativna terapija , a posebno rad sa porodicom i djecom.
- ***Od 1965 godine*** mentalna higijena kao i socijalna psihijatrija postaju akademske discipline u obrazovanju lekara, psihologa, socijalnih radnika i defektologa.

- U Bosni i Hercegovini prvo psihijatrijsko odeljenje se organizuje pri Zemaljskoj bolnici (Landsspital) u Sarajevu 1856.godine, a neuropsihijatrijska klinika 1946.godine. Posle toga organizuju se bolnice (Jagomir, Sokolac, Modriča i dr) i neuropsihijatrijska odeljenja u većini medicinskih centara. Sada su na području Bosne i Hercegovine obrazovane brojne Klinike što govori u prilog naučnog usavršavanja kadra ali i brojni Centri za mentalno zdravlje što govori u prilog deinstitutionalizacije u psihijatriji i psihijatrije usmjerene prema zajednici što je po svjetskim standardima reforme mentalnog zdravlja. Veliki doprinos psihijatriji u BiH dali su dr N. Zec, dr Rimski, dr Ridjanović, dr Kecmanović, dr Loga, dr I. Cerić i drugi.

Prof. dr Nedo Zec

- **Prof. dr. Milan Ferkovic**, 1926 bio je utemeljitelj i voditelj Neuropsihijatrijskog odjela bolnice u Banja Luci (1958.-1971.), a zatim predstojnik Neuropsihijatrijskog odjela Opce bolnice *Sveti Duh* u Zagrebu (1971.-1991.). Bio je voditelj katedre za neurologiju Medicinskog fakulteta u Banjoj Luci (1984.-1988.) i nastavnik dodiplomske i poslijediplomske nastave iz neurologije na Medicinskom fakultetu Sveucilista u Zagrebu (1973.-1991)

